

Др Данијела Глушац, научни сарадник
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу
ORCID: 0000-0002-9839-2625

Прегледни научни рад
УДК: 347.764:347.44
DOI: <https://doi.org/10.46793/7623-154.563G>

ПРАВНА АНАЛИЗА ОПШТИХ УСЛОВА ОСИГУРАЊА КАО САСТАВНОГ ДЕЛА УГОВОРА О ОСИГУРАЊУ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ*

Резиме

Рад се бави правном анализом општих услова осигурања као саставног дела уговора о осигурању у правном систему Републике Србије, полазећи од нормативног оквира утврђеног Законом о облигационим односима. У центру разматрања налази се питање правне природе, примене, тумачења и контроле општих услова осигурања, имајући у виду да уговор о осигурању по својој природи представља делимично адхезиони уговор. Анализа обухвата и поделу услова осигурања на опште, посебне и допунске услове, при чему се указује на њихов међусобни однос и хијерархију. Посебан значај у раду придаје се обавези осигураваача да уговараача осигурања благовремено и јасно упозна са условима осигурања, као и последицама непоштовања ове обавезе. Предмет истраживања састоји се и у одговору на спорна питања у вези општим условим осигурања да се на тај начин осветле значајни сегменти ове теме. У даљем тексту, имајући у виду комплексност теме, а ограниченост обима рада, биће учињен осврт на главне специфичности општих услова осигурања.

Кључне речи: Осигурање, уговор, општи услови осигурања, ништавост, тумачење.

1. Увод

Правне основе уговора о осигурању регулисане су Законом о облигационим односима (Сл. лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, Сл. лист СРЈ, бр. 31/93, „Сл. лист СЦГ“, бр. 1/2003 - Уставна повеља и Сл. гласник РС, бр.

* Рад је резултат научноистраживачког рада аутора у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2025. годину, који се финансира из средстава Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

18/2020) у даљем тексту: ЗОО, иако су за уговор значајне и неке одредбе Закона о осигурању (Сл. гласник РС, бр. 139/2014 и 44/2021), у даљем тексту: ЗО. У нашем правном систему пре 1978. године постојала је дилема да ли целокупно право осигурања треба регулисати јединственим законским актом или одвојено. Разлог је то што комплексност живота имплицира да законодавац не може унапред предвидети све правне ситуације с којима се сусрећемо у свакодневном животу. Међутим, уговор о осигурању је и делимично адхезивни уговор, што значи да су права и обавезе уговорних страна одређене и општим и посебним условима осигурања.

Услови¹ осигурања представљају попис уговорних одредби које самостално доноси осигуравач за редовно пословање при склапању уговора, којима су обухваћена основна питања из уговорног односа.² Услови осигурања могу бити општи, посебни и допунски.

Први познати општи услови на подручју осигурања потичу из XVII века. Опште услове осигурања доноси унапред осигуравач и њима на генералан начин, слично закону, одређује садржај будућих уговора о осигурању.³ Општи услови осигурања спадају у аутономне изворе права и представљају *lex contractus*, дакле закон за уговорне стране. Општим условима осигурања остварује се уједначеност садржаја уговорног односа, поједностављује се и олакшава склапање уговора и постиже се већи степен правне сигурности страна.⁴

Посебни услови осигурања су и уговорне одредбе о којима стране преговарају приликом закључења уговора. То су рубрике (празна места) за које је означено шта треба да се у њих унесе приликом попуњавања полисе.⁵ Оне се односе на ризик од кога се осигуравају лица, име уговарача осигурања или осигураника, осигурану своту и премију.⁶ Посебним условима се могу дерогирати неке одредбе општих услова осигурања, па управо зато имају предност над општим условима.

Допунски услови осигурања су уговорне одредбе којима се допуњују неке клаузуле општих услова, односно посебних услова. Веома често су допуна дефинисању појма осигураног ризика из општих и посебних услова.⁷ У нашем ЗОО не постоје посебна правила за ове врсте услова. Ова подела је значајна због

¹ Саставни део уговора о осигурању су и услови осигурања или правила осигурања. У складу са позитивноправним прописима, користићемо израз услови осигурања, док је термин „правила” боље користити за нека техничка правила у осигурању. Нпр. Правила поступања на тржишту осигурања.

² *Правни лексикон*, Лексикографски завод Мирослав Крлежа, 2007, стр. 938.

³ Шулејић, П., *Право осигурања*, Београд, 2005, стр. 52.

⁴ Павић, Д., *Обвезноправна обележја уговора о осигурању*, Хрватска правна ревија, бр. 8/2004, стр. 28.

⁵ Шулејић, П., *Право ...*, стр. 53.

⁶ *Исто*.

⁷ Ћурковић, М., *Уговор о осигурању особа-живот, незгода, здравствено*, Загреб, 2009, стр. 31.

практичне примене и тумачења одредби, јер према чл. 142 ст. 4 ЗОО у случају неслагања општих услова и посебних погодби важе ове последње. У нашем праву, за разлику од немачког права, није прописана садржина општих услова осигурања. Међутим, према чл. 1306 ст. 1 Преднацрта Грађанског законика⁸ прописана је обавезна садржина општих и посебних услова осигурања који чине уговор. Општи и посебни услови осигурања, који су саставни део уговора о осигурању, морају да садрже потпуну информацију о: догађајима на основу којих настаје обавеза осигурача на исплату накнаде из осигурања и о случајевима у којима је његова обавеза искључена или ограничена; Такође, ови услови пружају информације и о начину одређивања висине накнаде из осигурања; року испуњења обавезе осигурача; условима плаћања премије и последицама због неплаћања или неуредног плаћања премије; обавезама пријављивања околности од значаја за оцену ризика пре и после закључења уговора; обавезама осигураника после настанка осигураног случаја и његово доказивање; праву уговорних страна на измену или отказ уговора; месној надлежности суда у Републици Србији.⁹ Поједини аутори сматрају да је то непотребно имајући у виду да је истовремено прописана и обавезна садржина полисе.¹⁰

О општим условима осигурања не може се преговарати; могу се прихватити или одбити у целини (*take it – or leave it* систем). Уколико уговарач осигурања пристаје на опште услове, закључује се адхезиони уговор.¹¹ Општи услови осигурања морају да буду јасни, прецизни, разумљиви, сачињени у доброј вери без упућивања на акта која уговарачу осигурања нису била позната приликом склапања уговора.

Предмет и циљ истраживања је да се истакну и обраде сва кључна питања везана за опште услове осигурања. Иако у литератури постоји низ публикација које се претежно баве проучавањем уговора о осигурању, примећујемо недостатак свеобухватне анализу о овој теми.

2. Услови примене и тумачења општих услова осигурања

Примена општих услова може бити уговорена изричито (упућивањем на њих нарочитом уговорном одредбом, штампањем на полеђини итд.) или прећутно. Опште начело при склапању формуларних уговора је да општи

⁸ Иако је у јулу 2019. године донета Одлука о престанку рада Комисије за израду Грађанског законика, предлози који су том приликом формулисани могу представљати значајну основу уколико се рад на кодификацији грађанског права настави у будућности.

⁹ Преднацрт Грађанског законика, чл. 1306, ст. 1.

¹⁰ Више у: Петровић Томић, Н., *Преднацрт Грађанског законика Србије, друга књига, облигациони односи-примедбе на Главу XLVI: Уговор о осигурању*, Право и привреда, бр. 10-12/2014, стр. 203.

¹¹ Петровић Томић, Н., *Увод у право осигурања - први део*, Београд, 2019, стр. 90.

услови обавезују уговорну страну која приступа уговору ако су јој били познати или морали бити познати у време склапања уговора.¹²

Уобичајена је пракса да се услови осигурања штампају на полеђини полисе осигурања, односно неке друге исправе о осигурању, или су садржани у брошурама за поједине врсте осигурања, које се при склапању уговора предају уговарачу осигурања.¹³ Сматра се такође да су услови осигурања морали бити познати странци која приступа ако се ради о странама међу којима је претходно постојао пословни однос из осигурања.

2.1. Предаја општих услова

Осигуравач је дужан да упозори уговарача осигурања да су општи и посебни услови осигурања саставни део уговора и да му преда¹⁴ њихов текст, уколико ти услови нису штампани на самој полиси.¹⁵ Штавише, испуњење те обавезе, према чл. 902 ст. 4 ЗОО, мора бити забележено на полиси.¹⁶ У правној литератури наилазимо на предлог да се у будућем Грађанском законнику дода да уколико осигуравач не испуни ову обавезу сматраће се да је

¹² Када су уговарачу осигурања/осигуранику уручени општи услови који укључују осигурање од експлозије, а није му уручена посебна клаузула која искључује то осигурање, осигуравач је у обавези исплатити уговорну накнаду за штету од експлозије. ВСПХ, Рев. 485/2001 – 2 од 27.3.2001. (објављено у ИО ВСПХ 2/2001).

¹³ Павић, Д., *Уговорно право осигурања: коментар законских одређби*, Загреб, 2009, стр. 101.

¹⁴ У пракси може да настане спор између уговорних страна, који услови осигурања су предати уговарачу осигурања односно који ће се услови применити у судском спору, нпр. да ли општи услови осигурања или посебну услови за одређену врсту осигурања живота. За очекивати је у пракси да ће се сви сведоци које предложи осигуравач истицати да су предати они општи услови осигурања који дају мање права осигуранику, а уговарач осигурања ће истицати да су предати други услови за осигурање. И зато у овом случају треба применити општа правила о тумачењу уговора. Чувелак, Ј., *Примјена опћих увјета за осигурање*, Право у господарству, бр. 3/2012, стр. 845.

¹⁵ ЗОО, чл. 902, ст. 3. У пракси се јавило питање обавезе осигуравача да преда услове осигурања осигуранику или осигураним лицима код колективног осигурања лица, ако су она већ уручена уговарачу осигурања. Једно од спорних питања у пракси је да ли је страна потписала пријем општих услова, када тврди да их није стварно примила. Могућ је против доказ, али је терет противдоказивања на осигуранику (према чл. 231 Закон о парничном поступку (Сл. гласник РС, бр. 72/2011, 49/2013 - одлука УС, 74/2013 - одлука УС, 55/2014, 87/2018 и 18/2020 и 10/2023 - др. закон)).

¹⁶ Општи услови морају се објавити на уобичајени начин (ЗОО, чл. 142, ст. 2). Овде се поставља питање шта значи синтагма „на уобичајени начин“ у односима осигурања? У праву осигурања је то решено на посебан начин тиме што је осигуравач дужан не само упозорити уговарача осигурања да су општи и посебни услови осигурања саставни део уговора него и предати му текст услова, ако ти услови нису штампани на самој полиси, што додатно мора бити забележено на полиси. Више у: Павић, Д., *Аутономно право осигурања*, Хрватска правна ревија, травань 2007, стр. 27-28.

уговор закључен на основу текста полисе, без искључења и ограничења покрића које садрже услови осигурања.¹⁷ Друштво за осигурање је дужно да, пре закључења уговора о осигурању, обавести уговарача осигурања најмање о условима осигурања и праву које се примењује на уговор о осигурању.¹⁸ Обавеза предаје услова осигурања терети и заступника осигурања.¹⁹ У литератури наилазимо на становиште да заступник није овлашћен да одступи од услова осигурања, као и да одступања заступника осигурања од услова осигурања²⁰ не обавезују осигуравача. Према другом гледишту, заступник може одустати од услова осигурања и тада одступања од услова осигурања обавезују осигуравача.²¹ С обзиром на то да су у савременом промету општи услови осигурања врло често веома сложени и садрже велики број одредби, инкорпорација читавог корпуса таквих услова у текст уговора постаје изузетно сложена, отежана или је немогућа. Зато осигуравач упућује на текст општих услова осигурања, или се у текст уговора укључују само неке одредбе општих услова, а за остатак се упућује на одвојени документ.²²

Великим недостатком у правној литератури сматра се то што није прецизирано када је испуњена обавеза предаје општих услова осигурања осигуранику. Предлог је да се нагласи да је то пре закључења уговора о осигурању, јер нема смисла да осигураник услове добије тек након склапања уговора. Законска одредба о обавезној предаји општих услова осигурања је императивног карактера. Такође, меродавни су само они општи услови осигурања који су предати осигуранику, без обзира на то да ли су застарели или садрже штампарску грешку и да ли их је он прочитао и разумео шта у њима пише.

Према Преднацрту Грађанског законика, осигуравач је дужан упозорити уговарача осигурања да су општи и посебни услови осигурања саставни део уговора и предати му њихов текст ако ти услови нису штампани на самој полиси.²³ Извршење ове обавезе осигуравача мора бити констатовано на полиси.²⁴ Уколико осигуравач не испуни ову обавезу, сматраће се да је уговор закључен на основу састојака садржаних у полиси, без искључења или

¹⁷ Шулејић, П., *Општи услови као саставни део уговора*, Правни живот, бр. 3-4/2009, стр. 31.

¹⁸ ЗО, чл. 82, ст. 1.

¹⁹ Ђурковић, М., *Заступање и посредовање у осигурању према Закону о осигурању, Нови прописи из осигурања - Закон о осигурању и Закон о обвезним осигурањима у промету*, 2006, стр. 47.

²⁰ Петровић-Томић, Н., *Увод ...*, стр. 94.

²¹ Славнић, Ј., *Закључење уговора о осигурању и примена услова осигурања у пракси*, Правни живот, бр. 11/1995, стр. 429.

²² Петрић, С., *О претпоставкама обвезатности опћих увјета уговора*, Право и порези, бр. 10/2001, стр. 33.

²³ Преднацрт Грађанског законика, чл. 1307, ст. 1.

²⁴ Преднацрт Грађанског законика, чл. 1307, ст. 2.

ограничења покрића које садрже услови осигурања, ако осигураник за њих није знао нити је као савесно лице морао знати.²⁵ Клаузуле које предвиђају искључења из покрића пуноважне су ако су недвосмислене, читке и разумљиве просечном уговарачу осигурања²⁶, осигуранику или кориснику права из осигурања. Ако у случају закључења уговора о осигурању, на основу писмене понуде, уговарач осигурања захтева давање моменталног покрића, осигуравач нема обавезу да уговорној страни достави услове осигурања. Након пријема полисе осигурања, уговарач нема право да приговара садржини закљученог уговора према елементима обухваћеним у понуди осигурања или условима под којима осигуравач спроводи закључено осигурање.

Овде напомињемо да је и важећим Законом о осигурању уређена дужност информисања уговарача осигурања (глава III). Нека питања су регулисана и Законом о заштити потрошача, па се бројношћу прописа само компликује позиција уговарача осигурања.

2.2. Промена општих услова осигурања

У погледу закључених уговора, промењени општи услови осигурања имају дејство према осигуранику тек по истеку текућег периода осигурања, тј. тек од плаћања премија за нови период.²⁷ Поставља се питање од каквог значаја могу бити ове промене на већ закључене уговоре, имајући у виду клаузулу *rebus sic stantibus* у уговору о осигурању. У ЗОО предвиђени су случајеви промењених околности услед којих се може тражити измена или раскид уговора о осигурању.²⁸

То су следећи случајеви:

а) када се промене околности од значаја за оцену ризика, које су постојале у време закључења уговора, и то тако да је ризик повећан;²⁹

б) када се после закључења уговора ризик смањи.³⁰ У складу са овим правилима сматра се да су наступиле промењене околности и онда када се у једној врсти осигурања прошири или сузи осигуравајућа заштита. На предлог осигуравача, ранији услови треба да се замене новим измењеним условима

²⁵ Преднацрт Грађанског законика, чл. 1307, ст. 3. Поједини аутори сматрају да је боље на полиси одштампати одредбе о ништавости, губитку права и покрићу и тиме престаје потреба за доказивањем да су општи услови предати осигуранику. Петровић-Томић, Н., *Преднацрт ...*, стр. 204.

²⁶ У пракси може настати проблем ко се сматра „(просечним) уговарачем осигурања”.

²⁷ Шулејић, П., *Право ...*, стр. 55.

²⁸ Николић, Н., *Правна природа услова за осигурање имовине и лица*, Осигурање у теорији пракси, бр. 1-2/1996, стр. 5.

²⁹ Вид. ЗОО, чл. 914.

³⁰ Вид. ЗОО, чл. 916.

осигурања, или да се уговори раскину са оним уговарачима осигурања који се не сагласе са изменама у условима осигурања.³¹

Општи и посебни услови осигурања саставни су део уговора о осигурању. Промена одредаба услова, ако није извршена уз сагласност уговорних страна, не може бити саставни део уговора о осигурању. То су само одредбе садржане у условима осигурања у време кад је уговор закључен, осим ако би промена била извршена у корист осигураника.³²

2.3. Тумачење општих услова осигурања

На тумачење општих услова осигурања примењују се чл. 99-102 ЗОО који се иначе односе на тумачење уговора. У том смислу, ЗОО прихвата субјективно-објективну методу тумачења уговора, одређујући да се при тумачењу спорних одредби не треба држати дословног значења употребљених израза, већ треба истраживати заједничку намеру уговарача и одредбу тако разумети како то одговара начелима облигационог права утврђеним овим законом.³³ Заједничка намера страна утврђује се из текста уговора, односно полисе осигурања. У случају неслагања општих услова и посебних погодби важе ове последње. Логика овог правила је у томе што се полази од чињенице да су посебне одредбе ближе заједничкој вољи него клаузуле садржане у општим условима. У тумачењу одредаба уговора о осигурању, које су склопљене према одредбама општих услова осигурања, не треба истраживати онај смисао који садржају тих услова придаје поједина уговорна страна, него смисао који се употребљеним изразима и речима придаје у пословној пракси осигурања. Под тим се подразумева значење које би употребљеним речима дала разумна особа. У томе се огледа доследна примена начела добре вере у осигурању.

У случају нејасноћа или двосмислености одредби општих услова осигурања, код уговора који су закључени применом таквих услова, а које је припремила и предложила само једна уговорна страна, примењује се правило да ће се такве одредбе тумачити на штету уговорне стране која је припремила, саставила или предложила закључење уговора применом општих услова осигурања. Често се злоупотребљава раније наведено правило, познато и као *in dubio contra stipulatorem*. Посебно је потребно водити рачуна о интересу свих потенцијалних корисника општих услова осигурања, а не о индивидуалном интересу. Само такво тумачење општих услова осигурања доводи до објективног тумачења истих и доприноси стварању правне сигурности.³⁴

³¹ Николић, Н., *нав. чланак*, стр. 6.

³² Матијевић, Б., *Промјена увјета осигурања*, Зборник радова: Актуелности хрватског законодавства и правне праксе, Загреб, 2015, стр. 456.

³³ Вид. ЗОО, чл. 99, ст. 2.

³⁴ Матијевић, Б., *Номотехника у изради услова осигурања*, Осигурање, бр. 9/1999, стр. 14.

2.4. Правна природа општих услова осигурања

Закључењем уговора применом општих услова осигурања не доводи се у питање постојање главних принципа појединих уговорних односа, као и битних састојака конкретног правног посла. Основно питање на које овде наилазимо је да ли се уговарањем општих услова осигурања ограничава слобода уговарања друге уговорне стране или се ипак ради о заједничкој вољи уговорних страна. У правној теорији постоје различита схватања, али су преовладала она о искључивој припадности општих услова у уговорно право.³⁵ Према ранијем схватању, општи услови осигурања имали су регелментарни карактер. Имајући то у виду, они нису црпили снагу из сагласности воља уговорних страна него из аката државне власти и примењивали су се и онда када у конкретном уговору није упућено на њих.³⁶

Уговорне стране нису обавезне да прихвате опште услове осигурања, па је пуноважан и уговор који је закључен супротно постојећим општим условима осигурања.³⁷

3. Ништавост одредаба општих услова осигурања

Будући да су општи услови осигурања у смислу одредаба ЗОО општи услови формуларних уговора, одредбе тог Закона о ништавости појединих општих услова примењују се и на опште услове осигурања. Ништаве су одредбе општих услова које су противне самом циљу закљученог уговора или добрим пословним обичајима, чак и ако су општи услови који их садрже одобрени од надлежног органа.³⁸ Суд може одбити примену појединих одредби општих услова које лишавају другу страну права да стави приговоре, оних на основу којих она губи права из уговора или губи рокове, или оних које су иначе неправичне или претерано строге према њој.³⁹ Ова одредба Закона о облигационим односима прописује посебна

³⁵ Матијевић, Б., *Израда и примјена осигураватељних правних правила*, Хрватска правна ревија, српањ 2003, стр. 21.

³⁶ Шулејић, П., *Општи ...*, стр. 25.

³⁷ *Исто*.

³⁸ ЗОО, чл. 143, ст. 1. Према чл. 296 хрватског Закона о обвезним односима (Народне новине, бр. 35/2005, 41/2008, 125/2011, 78/2015, 29/2018, 126/2021, 114/2022, 156/2022, 155/2023) ништавост се предвиђа и ако су одредбе општих услова супротне начелу савесности и поштења, ако проузрокују очигледну неправноправност у правима и обавезама страна на штету друге уговорне стране. Параграф 879 ст. 3 Општег грађанског законика Аустрије из 1811. године (*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie StF: JGS Nr. 946/1811*) садржи одредбу да су ништаве све одредбе општих услова пословања које грубо одступају од општег садржаја уговора.

³⁹ ЗОО, чл. 143, ст. 2.

правила тумачења формуларних уговора који садрже опште услове пословања, која се разликују од општих правила тумачења из чланова 99–102 ЗОО. Та посебна правила ЗОО је донео, због омогућавања контроле правних дејстава општих услова у време њихове примене, а не у време њиховог претходног дефинисања. Одредба члана 143 ЗОО тежи успостављању једнакости узајамних давања у двостранообавезним уговорима, али истовремено има за циљ очување уговора и одржавање његовог важења у правном промету.⁴⁰ Противност услова осигурања принудним прописима, јавном поретку или добрим обичајима има за последицу апсолутну ништавост уговора.⁴¹ Хрватски Закон о обвезним односима прописао је, по угледу на Директиву ЕУ бр. 93/13/ЕЕЗ⁴², и случајеве када се не примењују опште одредбе о ништавости општих услова уговора. То су случајеви када одредбе општих услова уговора чији је садржај преузет из важећих прописа или се пре склапања уговора о њима појединачно преговарало, а друга је страна притом могла утицати на њихов садржај те на одредбе о предмету и цени уговора ако су јасне, разумљиве и лако уочљиве.⁴³ Ништавост неке одредбе уговора, односно услова осигурања, не повлачи ништавост самог уговора ако он може опстати без такве одредбе, и ако она није била услов уговора и одлучујућа побуда због које је уговор закључен.⁴⁴

Апсолутна ништавост наступа *ex lege* и делује *ex tunc* тј. од закључивања уговора. Услови осигурања не морају да буду у складу са диспозитивним законским одредбама. Ако су услови осигурања у супротности са диспозитивним одредбама, уговор склопљен према тим условима сматраће се правно ваљаним.⁴⁵

У нашем праву општи услови осигурања чине саставни део уговора под условом да су уговорени. То схватање је прихваћено у нашем законодавству, у судској пракси и у правној науци. Друга страна може опште услове осигурања да прихвати или одбије, па је зато пуноважан и онај уговор који је закључен супротно постојећим општим условима осигурања.⁴⁶

⁴⁰ Чоловић, В., *Општи и посебни услови осигурања као саставни део уговора о осигурању*, Правни живот, бр. 11/2018, стр. 115.

⁴¹ ЗОО, чл. 103, ст. 1.

⁴² Директива 93/13/ЕЕЗ од 5. априла 1993. године о неправичним клаузулама у потрошачким уговорима (Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts, *OJ L 95*, 21.4.1993, р. 29–34). Више у: Глушац, Д., *Неправичне одредбе и уговор о осигурању*, Ревивија за европско право, бр. 1/2015, стр. 99–112.

⁴³ Хрватски Закон о обвезним односима, чл. 296 ст. 3.

⁴⁴ ЗОО, чл. 105, ст. 1.

⁴⁵ Павић, Д., *Хијерархија правних врела за уговор о осигурању*, Осигурање: хрватски часопис за теорију и праксу осигурања, бр. 5/2007, стр. 38.

⁴⁶ Шулејић, П., *Право ...*, стр. 53.

4. Контрола примене општих услова осигурања и попуњавања правних празнина

Контрола може бити извршена приликом доношења општих услова или приликом њихове примене.⁴⁷ Постоји судска контрола општих услова осигурања (говоримо о свим облицима парничне заштите: деклаторна, кондемпнаторна и конститутивна). Иако први систем преовлађује у другим државама, код нас не постоји у том облику (осим што Народна банка Србије, приликом добијања дозволе за рад, даје сагласност на пословна акта друштва, међу којима су и општи услови осигурања). Други систем контроле, који се врши од стране судова, одговара нашем систему осигурања. То се види нпр. у чл. 143 ст. 2 ЗОО према коме суд може одбити примену појединих одредби општих услова које лишавају другу страну права да стави приговоре, или оних на основу којих она губи права из уговора или губи рокове, или које су иначе неправичне или претерано строге према њој.

Приликом попуњавања правних празнина и одступања од диспозитивних законских одредби општи услови осигурања имају велики значај. У литератури се износе ставови о стандардизацији услова осигурања на тржишту, што доприноси повећању правне сигурности, бољој заштити потрошача, бржем закључивању уговора, вишем стандарду културе осигурања, квалитетнијим условима осигурања у стручном и техничком смислу, као и повећаном нивоу поверења страних партнера у наше полисе осигурања.⁴⁸ Према одредбама Преднацрта Грађанског законика, надлежни орган који врши контролу делатности осигурања може да прошири или смањи број обавезних састојака које општи и посебни услови осигурања треба да садрже, зависно од врсте осигурања и својства уговорних страна.⁴⁹

⁴⁷ Још једно питање које се намеће је да ли постоји уставносудска контрола општих услова осигурања. Имајући у виду њихову грађанскоправну природу преовлађује став да је такав врста контроле искључена.

⁴⁸ Павић, Д., *Уговорно ...*, стр. 115.

⁴⁹ Преднацрт Грађанског законика, чл. 1306, ст. 2. Ово је једна од најкритикованих одредби Преднацрта Грађанског законика из разлога неусаглашености са чл. 82 ст. 1 Устава Републике Србије (Сл. гласник РС, бр. 98/2006 и 115/2021), којим је предвиђено да економско уређење у Републици Србији почива на тржишној привреди, отвореном и слободном тржишту, слободи предузетништва, самосталности привредних субјеката и равноправности приватне и других облика својине. Сматра се да ово правило онемогућава слободу предузетништва у делатности осигурања на отвореном и слободном тржишту осигурања. *Јавна расправа о Преднацрту Грађанског законика, радни (помоћни) материјал за израду нацрта српског грађанског законика*, преузето 1.11.2025. са <http://www.okruglistoadvokata.rs/javnarasprava/Sisrtematizacija-Nacrt-Gradjanski-Zakonik-RS.pdf>

5. Закључак

Општи услови осигурања представљају кључни елемент уговора о осигурању, будући да суштински утичу на структуру права и обавеза уговорних страна, као и на само остваривање осигуравајуће заштите. Њихова правна природа, као аутономног извора облигационог права, условљена је специфичностима тржишта осигурања, где се осигуравач појављује као носилац стручне и економске надмоћи, док је осигураник у положају слабије уговорне стране. Из тог разлога је посебно важно да општи услови осигурања буду јасни, прецизни и транспарентни, како би се умањила могућност неравнотеже уговорних страна и спречиле неправичне последице по осигураника.

Нормативни оквир Републике Србије, заснован пре свега на одредбама Закона о облигационим односима, омогућава правни основ за примену и контролу општих услова осигурања, али истовремено оставља одређени простор за унапређење, нарочито у погледу јаснијег дефинисања садржаја и обима информација које осигуравач мора да учини доступним уговарачу осигурања. У том смислу, решења предвиђена Преднацртом Грађанског законика могу допринети јачању правне сигурности и транспарентности, али се мора имати у виду да је Комисија за његову израду у међувремену расформирана и да ће потенцијална вредност формулисаних предлога бити активна само уколико се рад на кодификацији грађанског права настави.

Судска контрола општих услова осигурања остаје од посебног значаја у пракси, будући да омогућава спречавање примене одредаба које су у супротности са принудним прописима, јавном поретку или добрим обичајима. Доследна примена правила тумачења у прилог слабијој страни (*in dubio contra stipulatorem*) представља важан корективни механизам у ситуацијама нејасних или двосмислених одредаба.

Укупно посматрано, општи услови осигурања имају значајну улогу у обликовању уговора о осигурању и односа између осигуравача и осигураника. Њихово уређење и контрола представљају не само правно, већ и економско питање, од кључног значаја за развој стабилног и одрживог тржишта осигурања. Јачање транспарентности, правне културе и судске праксе у овој области допринеће уравнотежењу интереса уговорних страна и подизању поверења у институцију осигурања као механизма социјалне и економске заштите.

*Danijela Glušac, Ph.D. Scientific Associate
Faculty of Law, University of Kragujevac*

LEGAL ANALYSIS OF GENERAL TERMS AND CONDITIONS OF INSURANCE AS AN INTEGRAL PART OF THE INSURANCE CONTRACT IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Summary

This paper offers a legal analysis of the general terms and conditions of insurance as an integral part of the insurance contract within the legal system of the Republic of Serbia, starting from the normative framework laid down in the Law on Obligations. The core of the discussion concerns the legal nature, application, interpretation, and control of general terms and conditions of insurance, bearing in mind that the insurance contract, by its nature, is partly an adhesion contract. The analysis also covers the classification of insurance conditions into general, special, and supplementary terms, emphasizing their interrelationship and hierarchy. Special attention is devoted to the insurer's duty to inform the policyholder in a timely and clear manner about the applicable terms and conditions, as well as to the consequences of non-compliance with this duty. The research further addresses disputed issues relating to general terms and conditions of insurance in order to illuminate key aspects of the topic. In what follows, considering the complexity of the subject and the limited scope of the paper, an overview is provided of the principal specificities of general terms and conditions of insurance.

Key words: *Insurance, contract, general terms and conditions of insurance, nullity, interpretation.*

Литература

- Глушац, Д., *Неправичне одредбе и уговор о осигурању*, Ревизија за европско право, бр. 1/2015.
- Глушац, Д., *Уговор о осигурању живота*, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, 2023.
- Јавна расправа о Преднацрту Грађанског законика, радни (помоћни) материјал за израду нацрта српског грађанског законика*, преузето са:

<http://www.okruglistoadvokata.rs/javnarasprava/Sisrtematizacija-Nacrt-Gradjanski-Zakonik-RS.pdf>

- Матијевић, Б., *Номотехника у изради услова осигурања*, Осигурање, бр. 9/1999.
- Матијевић, Б., *Израда и примјена осигураватељних правних правила*, Хрватска правна ревија, српањ 2003.
- Матијевић, Б., *Промјена увјета осигурања*, Зборник радова: Актуелности хрватског законодавства и правне праксе, Загреб, 2015.
- Николић, Н., *Правна природа услова за осигурање имовине и лица*, Осигурање у теорији пракси, бр. 1-2/1996.
- Правни лексикон*, Лексикографски завод Мирослав Крлежа, 2007.
- Павић, Д., *Обвезноправна обележја уговора о осигурању*, Хрватска правна ревија, бр. 8/2004.
- Павић, Д., *Уговорно право осигурања: коментар законских одредби*, Загреб, 2009.
- Павић, Д., *Хијерархија правних врела за уговор о осигурању*, Осигурање: хрватски часопис за теорију и праксу осигурања, бр. 5/2007.
- Павић, Д., *Аутономно право осигурања*, Хрватска правна ревија, травањ 2007.
- Петрић, С., *О претпоставкама обвезатности опћих увјета уговора*, Право и порези, бр. 10/2001.
- Петровић-Томић, Н., *Преднацрт Грађанског законика Србије, друга књига, облигациони односи-примедбе на Главу XLVI: Уговор о осигурању*, Право и привреда, бр. 10-12/2014.
- Петровић-Томић, Н., *Увод у право осигурања-први део*, Београд, 2019.
- Славнић, Ј., *Закључење уговора о осигурању и примена услова осигурања у пракси*, Правни живот, бр. 11/1995.
- Ћурковић, М., *Заступање и посредовање у осигурању према Закону о осигурању*, Нови прописи из осигурања - Закон о осигурању и Закон о обвезним осигурањима у промету, 2006.
- Ћурковић, М., *Уговор о осигурању особа-живот, незгода, здравствено*, Загреб, 2009.
- Чоловић, В., *Општи и посебни услови осигурања као саставни део уговора о осигурању*, Правни живот, бр. 11/2018.
- Чувелац, Ј., *Примјена опћих увјета за осигурање*, Право у господарству, бр. 3/2012.
- Шулејић, П., *Право осигурања*, Београд, 2005.
- Шулејић, П., *Општи услови као саставни део уговора*, Правни живот, бр. 3-4/2009.

Правни прописи

- Директива 93/13/ЕЕЗ од 5. априла 1993. године о неправичним клаузулама у потрошачким уговорима (Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts, *OJ L 95, 21.4.1993, p. 29–34*).
- Одлука о престанку рада Комисије за израду Грађанског законика (Сл. гласник РС, бр. 51 од 19. јула 2019).
- Општи грађански законик Аустрије из 1811. године (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie (ABGB) StF: JGS Nr. 946/1811).
- Закон о облигационим односима (Сл. лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, Сл. лист СРЈ, бр. 31/93, Сл. лист СЦГ, бр. 1/2003 - Уставна повела и Сл. гласник РС, бр. 18/2020)

Закон о парничном поступку (Сл. гласник РС, бр. 72/2011, 49/2013 - одлука УС, 74/2013 - одлука УС, 55/2014, 87/2018 и 18/2020 и 10/2023 - др. закон)

Закон о обвезним односима Републике Хрватске (Народне новине, бр. 35/2005, 41/2008, 125/2011, 78/2015, 29/2018, 126/2021, 114/2022, 156/2022, 155/2023).

Закон о осигурању (Сл. гласник РС, бр. 139/2014 и 44/2021)

Преднацрт Грађанског законика Републике Србије из 2019.

Устав Републике Србије (Сл. гласник РС, бр. 98/2006 и 115/2021).

Судска пракса

ВСПХ, Рев. 485/2001 – 2 од 27.3.2001. (објављено у ИО ВСПХ 2/2001).